

Αξιοκρατία

Αξιοκρατία

Αξιοκρατία: η επιλογή, προώθηση ή επικράτηση εκείνων, που αντικειμενικά είναι και θεωρούνται οι πιο άξιοι και ικανοί (*Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής-Centre for the Greek Language 2006 – 2008*)

Η ΑΞΙΟΚΡΑΤΙΑ ΩΣ ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ

Πόσο χρήσιμη είναι σήμερα η έννοια της αξιοκρατίας εάν θέλουμε να εφαρμόσουμε δίκαιες πολιτικές στον ευαίσθητο χώρο των προσλήψεων και της στελέχωσης του Δημοσίου; Σ αυτό το ερώτημα επιχειρεί να απαντήσει το νέο βιβλίο του Απόστολου Παπατόλια «Η αξιοκρατία ως αρχή & ως δικαίωμα. Θεωρητικές καταβολές, συνταγματική θεμελίωση και θεσμική πρακτική» που κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Παπαζήση. Ο Α. Παπατόλιας (φωτογραφία) είναι διδάκτορας συνταγματικού δικαίου και διακεκριμένο μέλος του ΑΣΕΠ, ενός θεσμού που έχει συνδεθεί στη συνείδηση των πολιτών με το αξιοκρατικό ιδεώδες. Υποστηρίζει ότι η αξιοκρατία, είτε ως ατομικό δικαίωμα είτε ως οργανωτική αρχή, παραμένει μια εξόχως ευέλικτη έννοια με ιδιαίτερα αβέβαιο και κυμαινόμενο περιεχόμενο. Το ποιες ιδιότητες «αξίζουν» να επιβραβεύονται και με ποια κριτήρια αναγνωρίζεται η «αξία» του καθενός αποτελούν διαρκώς ανοικτά ερωτήματα που παραπέμπουν μοιραία στις διαφορετικές αντιλήψεις για το τι είναι «δίκαιη μεταχείριση» ή «δίκαιη κοινωνία».

Σε μια εποχή που το αξιοκρατικό ιδεώδες κλονίζεται ουσιαστικά και ασκείται σκληρή κριτική στον αντιδημοκρατικό και καταπιεστικό ρόλο των ελίτ, ο συγγραφέας δεν διστάζει να προτείνει «πολιτικές εξίσωσης των αποτελεσμάτων είτε μέσω της προοδευτικής φορολογίας ως εργαλείου διαρκούς στήριξης των χαμένων της ιεραρχικής κοινωνίας μας είτε μέσω της “αναδιανομής των θέσεων” προς όφελος των κοινωνικά ευάλωτων κατηγοριών». Σ’ αυτή την «αλληλέγγυα μετα-αξιοκρατία», ο Weber συναντά τον Rawls, ενώ ο Obama δείχνει να κερδίζει το στοίχημα από τον Sarkozy στον κόσμο των ιδεών. Η επιβράβευση του ταλέντου και η ενθάρρυνση της αριστείας συνυπάρχουν έτσι αρμονικά και ισότιμα με τους θεσμούς «εγγυημένων ικανοτήτων για όλους», προκειμένου να εξασφαλιστούν ουσιαστικές δυνατότητες επιτυχίας για τα λιγότερο ευνοημένα μέλη της κοινωνίας μας.

* Το βιβλίο του Απόστολου Παπατόλια «**Η αξιοκρατία ως αρχή & ως δικαίωμα. Θεωρητικές καταβολές, συνταγματική θεμελίωση και θεσμική πρακτική**» θα παρουσιαστεί την Τετάρτη 27 Φεβρουαρίου και ώρα 18:00 στην αίθουσα εκδηλώσεων του Βιβλιοπωλείου ΙΑΝΟΣ (Σταδίου 24). Θα μιλήσουν οι: Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, Ομ. Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών· Ιφιγένεια Καμτσίδου, Πρόεδρος ΕΚΔΔΑ, Αναπλ. Καθηγήτρια του ΑΠΘ· Αντώνης Μακροδημήτρης, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Την παρουσίαση θα συντονίσει ο Κωνσταντίνος Μενουδάκος, Πρόεδρος ΣτΕ επί τιμή, Πρόεδρος Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

ΑΞΙΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ομιλία Ευ. Βενιζέλου, στις 5.7.2018, στην εκδήλωση του think tank «The Catalyst», στην οποία ΜΕΤΑΞΥ ΆΛΛΩΝ συμμετείχε και η Berit Reiss-Andersen, Πρόεδρος επιτροπής απονομής Nobel Ειρήνης.

«Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για την πρόσκληση και εύχομαι σε αυτή τη νέα δεξαμενή σκέψης να εκπληρώσει το στόχο της και να ανατρέψει βασικές παραδοχές της χημείας, δηλαδή όταν επιτευχθεί η αντίδραση να μη χαθεί ο καταλύτης. Γιατί η μοίρα του καταλύτη είναι να εξαφανίζεται όταν διευκολυνθεί η αντίδραση και επιτευχθεί. Είναι πάρα πολύ άχαρος ο ρόλος του καταλύτη γιατί διατρέχει αυτόν τον κίνδυνο της αυτοθυσίας του. Άρα ελπίζω να μπορέσετε να το ξεπεράσετε συμβάλλοντας έτσι και σε μια επιστήμη που υπηρέτησε ο Arthur Nobel που μας κληροδότησε τα πιο σημαντικά βραβεία του κόσμου, δηλαδή τη διεθνή επιβράβευση και επιστέγαση μιας αξιοκρατικής διαδικασίας βασισμένης στη σκληρή έρευνα, στη σκληρή δουλειά και βεβαίως την ικανότητα, το ταλέντο, το χάρισμα σε πολύ μεγάλο βαθμό, πάντως σίγουρα στην αριστεία η οποία συντίθεται από όλα αυτά. Καλωσορίζω έτσι και την κυρία Reiss - Andersen που ήρθε από τη Νορβηγία.

Το θέμα αξιοκρατία και δημοκρατία μπορεί να το προσεγγίσει κανείς με δύο – κατά βάση- τρόπους. Ο ένας τρόπος είναι ο τρέχων δημοσιογραφικός τρόπος που αφορά τη συζήτηση που διεξάγεται επί καθημερινής βάσεως στην Ελλάδα και σε πολλές χώρες, όχι μόνο στην Ελλάδα, σε πάρα πολλές άλλες χώρες του κόσμου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για διάφορες παθογένειες στη λειτουργία του κράτους, του πολιτικού συστήματος, του διοικητικού συστήματος, αλλά και των άλλων μεγάλων συστημάτων, όπως είναι για παράδειγμα το εκπαιδευτικό σύστημα κάθε χώρας.

Η άλλη προσέγγιση ξεκινάει από τους κινδύνους που διατρέχει στην εποχή μας η δημοκρατία, η δυτική δημοκρατία. Και επειδή εμείς είμαστε στην Ευρώπη, η ευρωπαϊκή δημοκρατία, η οποία είναι ταυτισμένη, όχι μόνο με τις περιοδικές εκλογές, την πολυφωνία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά είναι ταυτισμένη και με ορισμένα πολύ σημαντικά οικονομικά επιτεύγματα, με ένα επίπεδο ανάπτυξης που έχει θεωρηθεί ιστορικά ότι είναι προϊόν μιας ανοικτής, δημοκρατικής και φιλελεύθερης κοινωνίας. Μιας κοινωνίας που όχι μόνον εκφράζεται πολιτικά μέσα από τη συμμετοχή και την αντιπροσώπευση, αλλά και μιας κοινωνίας που απολαμβάνει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των εγγυήσεων του κράτους δικαίου. Άρα η οικονομική ανάπτυξη, η ανταγωνιστικότητα, τα μεγάλα επιτεύγματα, τα ερευνητικά, τα επιστημονικά, αυτό που λέμε καινοτομία, συνδέεται σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό ιστορικά και με την παράλληλη ανάπτυξη των θεσμών. Άρα με το ευρωπαϊκό δημοκρατικό κράτος δικαίου, με την ευρωπαϊκή φιλελεύθερη δημοκρατία.

Μόνο που δεν είναι τα πράγματα έτσι πια. Γιατί δυστυχώς ο παγκόσμιος χάρτης αναδεικνύει πολλά φαινόμενα μεγάλων χωρών και μεγάλων οικονομιών που προοδεύουν, έχουν συνεχώς ανερχόμενο επίπεδο ανάπτυξης χωρίς να είναι δημοκρατικές. Είναι αυταρχικές [Yassa Mounk and Roberto Stefan Foa, *The end of the Democratic Century. Autocracy's Global Ascendance*, *Foreign Affairs*, May/ June. 2018]. Άρα αμφισβητείται η βασική σύνδεση ανάμεσα στη δημοκρατία, τον φιλελευθερισμό και την ανάπτυξη, την

οικονομική πρόοδο. Και αυτή η αμφισβήτηση φέρνει στην επιφάνεια μια παμπάλαια συζήτηση για τη σχέση δημοκρατίας και αξιοκρατίας, μια συζήτηση στην αφετηρία της οποίας βρίσκεται βεβαίως η αρχαία ελληνική φιλοσοφική σκέψη, γιατί εμείς γνωρίζουμε πάρα πολύ καλά την πλατωνική ουτοπία ή την πλατωνική δυστοπία της Καλλίπολης, δηλαδή την αναζήτηση ενός μοντέλου διακυβέρνησης που δεν είναι δημοκρατικό γιατί βασίζεται στον φιλόσοφο- βασιλιά, βασίζεται σε στοιχεία αξιοκρατίας για να μην πω ακόμη και σε στοιχεία ευγονικής.

Αυτή λοιπόν η πολύ παλιά συζήτηση έχει τώρα καταστεί άκρως επίκαιρη, γιατί η Κίνα εκτός από το οικονομικό και πληθυσμιακό της μέγεθος και την καταλυτική της παρουσία σε άλλες ηπείρους, στην Αφρική πρωτίστως, αλλά και στην Ευρώπη και στη χώρα μας και στη νοτιοανατολική Ευρώπη, εξάγει και μια ολόκληρη θεωρία: τη θεωρία ότι η αξιοκρατία (meritocracy) είναι πιο αποτελεσματικό πολιτικό σύστημα από τη δημοκρατία δυτικού τύπου. Και την meritocracy αυτή τη διασφαλίζει, με τρόπο απόλυτο και αποτελεσματικό, το Κομμουνιστικό Κόμμα Κίνας, το οποίο δεν έχει πια ως ιδεολογία τον μαρξισμό λενινισμό, αλλά έχει ως νέα ιδεολογία την αξιοκρατία, δια της οποίας θα επιτευχθεί - αυτός είναι ο ισχυρισμός - ο πλήρης εκσυγχρονισμός της χώρας και η συνεχώς ανερχόμενη ανταγωνιστικότητα της κινεζικής οικονομίας [κείμενο αναφοράς θεωρείται το βιβλίο του Daniel Bell, *The China Model: Political Meritocracy and the Limits of Democracy*, 2015 και πιο συνοπτικά, του ίδιου, *China's Political Meritocracy versus Western Democracy*, *The Economist*, Jun 12th 2018 Πρβλ. όμως Jean - Marc Coicaud, *Debating Daniel A. Bell : On Political Meritocracy and Democracy in China and Beyond* , *Philosophy and Public Issues (New Series)*, Vol.7, No.1 (2017):3-14].

Αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο της διεθνούς επίκαιρης συζήτησης για τη σχέση αξιοκρατίας και δημοκρατίας, όχι της μίζερης εσωτερικής συζήτησης για τις παθογένειες της δημοκρατίας, αλλά της παγκόσμιας συζήτησης για τις μεγάλες έννοιες. Γιατί το θεώρημα λέει ότι το Κομμουνιστικό Κόμμα Κίνας επιλέγει τα μέλη του μέσα από μία αυστηρή αξιοκρατική διαδικασία σε όλους τους τομείς της Κινεζικής ζωής και συγκροτεί ένα σώμα μελών και πολύ περισσότερο στελεχών, το οποίο είναι αξιοκρατικά δομημένο και δια αυτού ασκείται η διακυβέρνηση μιας οικονομίας, η οποία θέλει να αποκτήσει τη θέση που της ανήκει στο παγκόσμιο ΑΕΠ και τη θέση που της ανήκει και στο παγκόσμιο διεθνοπολιτικό σύστημα. Γιατί δεν αρκεί να είσαι μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας πρέπει να έχεις και στρατιωτική ισχύ, πρέπει να μπορείς να επηρεάζεις τις εξελίξεις, όχι μόνο με οικονομικά μέσα αλλά και με τη χρήση των παραδοσιακών μέσων άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Τα στρατιωτικά μέσα πάντα υπονοούνται ή υπέρπουν και είναι πάντα κρίσιμα. Αυτή είναι η συζήτηση.

Στο ενδιάμεσο αυτών των δύο άκρων, της πλατωνικής δυστοπίας για την Καλλίπολη του φιλόσοφου - βασιλιά και της κινεζικής αντίληψης για την αξιοκρατία ενός αυταρχικού μονοκομματικού καθεστώτος, όπως είναι το κινεζικό, βρίσκονται πάρα πολλές ευρωπαϊκές θεωρίες τις οποίες γνωρίζετε. Βρίσκεται, ας πούμε, η πολύ γνωστή σε όσους έχουν ασχοληθεί με τις κοινωνικές επιστήμες αντίληψη του Vilfredo Pareto για τις ελίτ, τον ρόλο και την κυκλοφορία των ελίτ, ότι αυτό είναι η πολιτική, ότι βασίζεται στην κυκλοφορία και εναλλαγή των ελίτ η πολιτική. Και βεβαίως η ακόμη πιο

γνωστή αντίληψη του Max Weber για την πολιτική ως επάγγελμα. Η άσκηση πολιτικής δεν βασίζεται απλώς στην εκλογή, και άρα στη σχέση αντιπροσώπευσης, αλλά εμπεριέχει και στοιχεία τα οποία είναι αποστολικά, υπάρχει μια vocation, -ας πούμε- η οποία αφορά τον πολιτικό και τον ρόλο του και την πεποίθησή του την ηθική ή την αναγωγή του σε αξίες. Εδώ τοποθετείται η γνωστή αντίθεση ανάμεσα στην ηθική της πεποίθησης και την ηθική της ευθύνης.

Αυτή είναι η συζήτηση σε πολύ γενικές γραμμές, μια συζήτηση η οποία δεν έχει ποτέ κλείσει, γιατί η θεωρητική παραδοχή της δημοκρατίας δεν είναι τόσο αυτονόητη. Αντιδημοκρατικές θεωρίες έχουν αναπτυχθεί σε όλες τις στιγμές της παγκόσμιας ιστορίας, συμπεριλαμβανομένης και της ιστορίας του δυτικού πολιτικού πολιτισμού. Δεν χρειάζεται να αναφερθώ σε πολύ γνωστά παραδείγματα, όπως οι θεωρητικές συγκρούσεις και η εμπειρία του μεσοπολέμου και του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Η συζήτηση για την αξιοκρατία μας επιβάλλει να δούμε πως μπορεί να επανασυγκροτηθεί αυτό που λέμε δυτική δημοκρατία. Δεν μπορεί να υπάρξει δημοκρατία, η οποία δεν είναι φιλελεύθερη. Αυτό μετά τη νεωτερική εποχή είναι αδιανόητο. Η authoritarian ή illiberal democracy που αποσυνδέει τη δημοκρατία από τον πολιτικό φιλελευθερισμό, πολύ απλά δεν είναι δημοκρατία. Και από την άλλη μεριά δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν μεγάλα θεσμικά συστήματα, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, που είναι φιλελεύθερα, που είναι δικαιοκρατικά, που σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά που έχουν τεράστιο κενό δημοκρατίας όπως αυτό που υπάρχει στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθεαυτήν, το οποίο είναι και κενό πολιτικής, γιατί υπάρχει ένας μονόδρομος πολιτικής και οικονομικής σκέψης, μια ορθοδοξία, η οποία επιβάλλεται πια νομικά, από τις Συνθήκες, από το 1992, από το Μάαστριχτ τουλάχιστον και μετά. Άρα, έχοντας αυτά υπόψη μπορούμε να πάμε στο άλλο επίπεδο, το πιο εύκολο.

Καταρχάς, ας αποσαφηνίσουμε ότι η δημοκρατία δεν είναι αξιοκρατική. Η δημοκρατία είναι αντιπροσωπευτική, η δημοκρατία είναι ταυτολογική, είναι -ας μου επιτρέψει ο πλεονασμός- δημοκρατική, νομιμοποιεί αυτόν που ασκεί την εξουσία στο όνομα του εκλογικού σώματος, στο όνομα του λαού. Το θέμα είναι, αν αυτός που την ασκεί πρέπει να έχει ή προϋποτίθεται ότι έχει ή εκ των πραγμάτων έχει κάποια στοιχεία αξιοκρατίας. Δηλαδή, ακόμα και αν δεν έχει κανένα τυπικό προσόν, ακόμα και αν είσαι απλά επιτήδειος και εκλέγεσαι και ξαναεκλέγεσαι και έχεις μία πολιτική σταδιοδρομία, μια πολιτική, ας πούμε, επιρροή, μήπως αυτό σημαίνει ότι έχεις και κάποια ικανότητα; Μήπως αυτό από μόνο του συγκροτεί κάποια δεξιότητα; Και πού σε πάει αυτή η ικανότητα, η οποία μπορεί να σε καταστήσει ηγέτη κόμματος, μπορεί να σε καταστήσει πρωθυπουργό, αλλά αυτή η ικανότητα μπορεί να σε καταστήσει και υπουργό Οικονομικών ή αυτό δυσκολεύει λόγω των τεχνικών αξιώσεων που έχει η θέση; Αυτή η ικανότητα δια της οποίας γίνεσαι αρχηγός κόμματος και πρωθυπουργός, μπορεί να σε καταστήσει και υπουργό Εξωτερικών; Γιατί θα μπορούσε να σε καταστήσει απόλυτο κυρίαρχο της εξουσίας, αλλά σε καθιστά και διαχειριστή της εξουσίας; Ιδίως όταν η εξουσία σου ελέγχεται σε διεθνές επίπεδο, σε ευρωπαϊκό ή διεθνές επίπεδο και απαιτεί πια και τεχνικές γνώσεις, έστω ιδιαίτερες ικανότητες που είναι διαφορετικές από μία απλώς τεχνοκρατική προσέγγιση ενός οικονομολόγου ή ενός επαγγελματία

διπλωμάτη; Ή πρέπει να υποχωρήσει η δημοκρατία και να πει εκχωρώ ένα μεγάλο μέρος της δημοκρατικά νομιμοποιημένης εξουσίας μου σε τεχνοκράτες που τους καλώ, χωρίς καμία νομιμοποίηση δημοκρατική, επειδή εγώ τους διαλέγω αξιοκρατικά και τους αναθέτω να ασκούν τόσο σημαντικά καθήκοντα, όσο τα καθήκοντα του υπουργού Οικονομικών ή του υπουργού Εξωτερικών ή του υπουργού Έρευνας ή του υπουργού Παιδείας;

Αυτό μπορούμε άραγε να το μεταφέρουμε και σε ένα χαμηλότερο επίπεδο, στο επίπεδο των περιφερειών, στο επίπεδο των δήμων, ή σε ένα υψηλότερο επίπεδο, στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή των μεγάλων διεθνών οργανισμών στις θέσεις του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, του Γενικού Γραμματέα του ΣΤΕ, η οποία κατέχεται από νορβηγό φίλο μας ή του Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ που επίσης κατέχεται από νορβηγό φίλο μας για τους οποίους μιλήσαμε με την κ. Ράις; Τι συμβαίνει, πώς κατανομονται αυτές οι θέσεις, ποια τα κριτήρια; Μήπως τα κριτήρια είναι πολιτικά, είναι κρατικά, υπάρχουν κάποια κράτη τα οποία προτιμώνται; Ας πούμε η Νορβηγία, το Λουξεμβούργο και κάποια τα οποία τα οποία δυσκολεύονται γιατί έχουν ανοιχτά προβλήματα εξωτερικής πολιτικής, όπως η Ελλάδα; Τι γίνεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση από την άποψη αυτή; Και για να το πω διαφορετικά. Αν ένας πρωθυπουργός υστερεί στις ξένες γλώσσες, μήπως πρέπει να καλύψει το κενό του αυτό με μία υπερπροσπάθεια για να μπορεί να είναι χρήσιμος για τη χώρα του και για τον εαυτό του; Και άρα μήπως τελικά η αιρετή όψη του δημοκρατικού συστήματος διακυβέρνησης σε οδηγεί και σε μία τεχνικού χαρακτήρα αναβάθμιση;

Έχει γίνει προσφάτως μία πολύ μεγάλη έρευνα για την Σουηδία, η οποία δείχνει ότι το επίπεδο εκπροσώπησης του εκλογικού σώματος σε εθνική και περιφερειακή κλίμακα, αναδεικνύει είναι πολιτικό προσωπικό το οποίο έχει πολύ μεγάλα στοιχεία αξιοκρατίας και τεχνικής επάρκειας [Ernesto Dal Bo, Frederico Finan, Olle Folke, Torsten Persson, Johanna Rickne, Political Selection and the Path to Inclusive Meritocracy, VOX, CEPR Policy Portal, 26 April 2017]. Και αυτές οι έρευνες επεκτείνονται τώρα και σε άλλες χώρες. Διότι πρέπει να αναδείξεις δεξιότητες ακόμα και αν δεν τις έχεις, ή αν τις έχεις αυτές σε πηγαίνουν ένα βαθμό παραπάνω από το σημείο το οποίο θα έφτανες δια μόνης της εκλογής.

Αλλά η δημοκρατία ως σύστημα διακυβέρνησης πια, όχι ως αρχή ή ως σύστημα αξιών, δεν έχει μόνο το αιρετό της μέρος: εκλέγουμε τη Βουλή, η Βουλή αναδεικνύει μια κυβέρνηση, η κυβέρνηση λειτουργεί. Αυτό που λέγεται δημοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης, δημοκρατικό κράτος, για να το πω απλούστερα, έχει και πολλές άλλες όψεις οι οποίες δεν βασίζονται στην ανάδειξη αιρετών αρχόντων ή σε επιλογές της πλειοψηφίας, αλλά λειτουργούν επί τη βάση εγγυήσεων που είναι φιλελεύθερες, που βασίζονται στα ανθρώπινα δικαιώματα. Ένα βασικό ανθρώπινο δικαίωμα, είναι η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του καθενός και η κατά τον λόγο της αξίας του καθενός συμμετοχή του στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική δραστηριότητα. Άρα κατά το μη αιρετό της μέρος η δημοκρατία ως τρόπος οργάνωσης του κράτους, βεβαίως είναι αξιοκρατική, γιατί αξιοκρατικά λειτουργεί, ή μάλλον πρέπει να λειτουργεί το εκπαιδευτικό σύστημα, το σύστημα υγείας, η δημόσια διοίκηση. Οι πανελλήνιες ή γενικές εξετάσεις για την εισαγωγή στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι βασικός αξιοκρατικός

θεσμός για τα ελληνικά δεδομένα. Το ίδιο ισχύει με το ΑΣΕΠ από το 1994 και μετά και την συνταγματική του κατοχύρωση το 2001 ή με τους διαγωνισμούς εισόδου στο δικαστικό σώμα.

Πρόβλημα αξιοκρατίας υπάρχει όμως και στον ιδιωτικό τομέα. Μήπως δεν έχουμε φαινόμενα οικογενειακών επιχειρήσεων και αναξιοκρατίας σε οικονομίες με μεγάλο αριθμό μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων; Μήπως δεν βλέπουμε μεγάλες επιχειρήσεις, που μεγαλώνουν ως οικογενειακές και δεν εφαρμόζουν κανόνες corporate governance να καταρρέουν επειδή δεν ισχύουν αξιοκρατικοί κανόνες για την άσκηση της εταιρικής διακυβέρνησης στον ιδιωτικό τομέα; Πάρα πολύ συχνά. Ή δεν υπάρχουν άλλοι μεγάλοι χώροι της κοινωνίας των πολιτών, όπως οι εκκλησίες και οι θρησκευτικές οργανώσεις έστω υπό συνθήκες πλήρους διαχωρισμού κράτους και εκκλησίας, σε χώρες οι οποίες είναι secular, που λειτουργούν με κριτήρια μη αξιοκρατικά, αλλά ιδεολογικά, ομολογιακά ή έστω ηθικά; Στην κατ' εξοχήν δημοκρατική αντιπροσωπευτική χώρα, αυτή που γέννησε μαζί με τη Γαλλική Επανάσταση το φαινόμενο της σύγχρονης δυτικής δημοκρατίας, δηλαδή στις ΗΠΑ, που είναι μια χώρα πλουραλιστική, μια χώρα secular, έχει εκλεγεί από τότε που συγκροτήθηκε η Ομοσπονδία, ένας καθολικός πρόεδρος, όλοι οι άλλοι ανήκουν σε προτεσταντικά δόγματα και αυτός όπως ξέρετε δολοφονήθηκε πολύ πριν λήξει η θητεία του. Γιατί μόνο ο Τζων Κένεντι ήταν καθολικός πρόεδρος στην ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών. Για να μην σας πω ότι στην Ιαϊνική Γαλλία, ένας λόγος για τον οποίο, όπως ό ξέρουμε από τις έρευνες που έχουν γίνει, ηττήθηκε ο Λιονέλ Ζοσπέν όταν βρέθηκε ο Ζακ Σιράκ να είναι αντίπαλος του Ζαν-Μαρί Λε Πεν την πρώτη φορά που έγινε αναγκαστική επιλογή Προέδρου για να μη νικήσει η ακροδεξιά, ήταν το ότι είναι προτεσταντής, είναι ουγενότος, σε μια κοινωνία η οποία έχει τις δικές της προτιμήσεις, οι οποίες είναι πολύ πιο βαθιές καθολικές από ότι μπορεί να δει κανείς δια γυμνού οφθαλμού.

Υπάρχει βεβαίως στο πολιτικό σύστημα το στοιχείο της οικογενειοκρατίας που είναι βασικό στοιχείο αναξιοκρατίας, το στοιχείο του νεποτισμού, αυτό που πολύ εύκολα λέμε «μορφές ρουσφετιού». Αλλά μήπως δεν υπάρχει στο πανεπιστήμιο, μήπως δεν υπάρχει σε μικρότερους εργασιακούς χώρους, όπου ο πατέρας ή ο αδερφός φροντίζει να προσληφθεί ο γιος ή ο μικρότερος αδερφός; Και αυτές τις μεγάλες πολιτικές δυναστείες, τις βλέπουμε να αναπαράγονται ή τις βλέπουμε να προκαλούν μεγάλο θαυμασμό, γιατί μπορεί ένα στοιχείο τέτοιο «πριγκιπικό» να ασκεί μια γοητεία πολύ μεγαλύτερη σε μια δημοκρατία από ότι μπορεί να φανταστεί κανείς δια γυμνού οφθαλμού. [Ronald Mendoza, *Dynasties in Democracies : The Political Side of Inequality*, VOX, CEPR Policy Portal, 11 March 2012]. Εάν κάποιοι άνθρωποι για λόγους καταγωγικής ανισότητας έχουν σπουδάσει σε καλύτερα σχολεία, σε καλύτερα πανεπιστήμια, εάν μιλούν καλύτερα ξένες γλώσσες, εάν έχουν καλύτερες διασυνδέσεις και έτσι λόγω παραδόσεως έχουνε πολύ πιο προωθημένη αφετηρία, άνιση, το αξιοποιούν και πολιτικά [Mark Bovens and Anchrith Wille, *Diploma Democracy: The Rise of Political Meritocracy*, 2017]. Αυτό τους δίνει ένα πλεονέκτημα «αξιοκρατικού» ή «τεχνικού» χαρακτήρα και τους δίνει μεγαλύτερες πιθανότητες να συμβάλουν στην αναπαραγωγή ενός σχήματος πολιτικών δυνασθειών. Οι πολιτικές δυναστείες είναι επίσης αντικείμενο μεγάλης εφαρμοσμένης έρευνας στην Ευρώπη, γιατί φαινόμενα πολιτικών δυνασθειών υψηλού βαθμού αναπαραγωγής οικογενειών στο πολιτικό βίο δεν

έχουμε μόνο στην Ελλάδα. Έχουμε ίσως λιγότερο στην Ελλάδα από ότι σε άλλες χώρες. Το αμερικανικό παράδειγμα είναι επίσης νομίζω πάρα πολύ χαρακτηριστικό.

Άρα, μπορεί να διατυπώσει κανείς απλές θέσεις και να πει, βεβαίως ένα δημοκρατικό σύγχρονο πολίτευμα, ευρωπαϊκό, πρέπει να είναι αξιοκρατικό, να δίνει ίσες ευκαιρίες σε όλους, να μην έχει κανένα ενδιάθετο ρατσισμό ή ξενοφοβία, να ενσωματώνει όλες τις μειονότητες, να είναι πολυφωνικό. Λύνουμε όμως τόσο απλά το πρόβλημα της δύσκολης σχέσης μεταξύ αξιοκρατίας και δημοκρατίας; Όχι. Δεν το λύνουμε ούτε σε εθνικό, ούτε σε ευρωπαϊκό, ούτε σε διεθνές επίπεδο. Τα προβλήματα είναι πολύ βαθύτερα και αφορούν την κοινωνική πρόσληψη της δημοκρατίας αλλά και τα ιδεολογικά προβλήματα της ίδιας της δημοκρατίας.

Η δημοκρατία δυστυχώς περνάει μία περίοδο απαξίωσης και ιδεολογικής κρίσης όχι γιατί τίθεται σε αμφισβήτηση η αρχή της πλειοψηφίας, αλλά αντιθέτως επειδή η αρχή της πλειοψηφίας και η ανάδειξη πλειοψηφικά νομιμοποιημένων ισχυρών ηγετών θέτει υπό αμφισβήτηση τη φιλελεύθερη και δικαιοκρατική όψη της δημοκρατίας, τους θεσμούς και τις εγγυήσεις του κράτους δικαίου, την ισότητα και την πολυφωνία. Η δημοκρατικά, δηλαδή πλειοψηφικά νομιμοποιημένη έμφαση στα ζητήματα εθνικής ταυτότητας, ωθεί εκτός δημοκρατικού γίνεσθαι απόψεις, ομάδες, πρόσωπα που δεν ανταποκρίνονται σε αυτά τα ταυτοτικά κριτήρια. Παραλλήλως η αμφισβήτηση των θεσμών του κράτους δικαίου, όπως συμβαίνει με τη διάκριση των εξουσιών και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης στην Πολωνία ή στην Ουγγαρία ή στην Ελλάδα με βίαιες παρεμβάσεις στην εσωτερική ανεξαρτησία των δικαστηρίων, υπονομεύει τη δημοκρατία κατά την πιο ευαίσθητη αξιοκρατική της διάσταση που είναι η απονομή της δικαιοσύνης από επιστήμονες, επαγγελματίες δικαστές που επιλέγονται αξιοκρατικά, αξιολογούνται από ανώτερους δικαστές ή τους ομολόγους τους, περιβάλλονται από εγγυήσεις προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας και εκδίδουν αποφάσεις στο όνομα του λαού.»